

גדר כרמלית ודין אין כרמלית בכלים

א. טעם גזירת כרמלית

איתא בגמ' שבת (ו.) תנו רבנן ארבע רשויות לשבת רשות היחיד ורשות הרבים וכרמלית ומקום פטור ... אבל ים ובקעה ואיסטוונית והכרמלית אינה לא כרשות הרבים ולא כרשות היחיד, ואין נושאים ונותנים בתוכה ואם נשא ונתן בתוכה פטור, ואין מוציאים מתוכה לרשות הרבים ולא מרשות הרבים לתוכה, ואין מכניסים מרשות היחיד לתוכה ולא מתוכה לרשות היחיד ואם הוציא והכניס פטור, ע"כ.

בברייתא, בגמ' ובראשונים מצינו הרבה מקומות שיש להם דין כרמלית כגון ים בקעה ואיסטוונית (ברייתא), אצטבא לפני עמודין, בין העמודין (לפי שיטה א' בגמ') בית שאין בו מחיצות י' טפחים (גמ'), ורה"ר מקורה ושארין בו רחב ט"ז אמה (ראשונים הו"ד להלן). ויש לדון למה תיקנו חז"ל רשות אחרת בכלל, ולמה כל המקומות הנ"ל בפרט, נכללים בתוך הרשות הזאת. והנה אפשר להציע כמה אפשרויות להסביר טעם דין כרמלית שיש להבין מתוך דברי כמה מהראשונים בסוגיא זו.

גזירה משום רה"ר

הגמ' הקשה (ז.) על הברייתא שכללה כרמלית בין שאר סוגי כרמלית "אטו כולהו נמי כרמלית נינהו", ותי' "כי אתא רב דימי אמר ר' יוחנן לא נצרכה אלא לקרן זוית הסמוכה לרשות הרבים דאף על גב דזימנין דדחקי ביה רבים ועיילי לגוה כיון דלא ניחא תשמישתיה כי כרמלית דמי." ועדיין קשה, למה בדוקא קרן זוית הסמוכה לרה"ר נקראת כרמלית יותר מים, בקעה, או איסטוונית. ונראה דנחית הבעה"מ לקושיא זו (ב. בדפי

הרי"ף ד"ה והכרמלית) ולכן כתב "כלומר זו היא עיקר כרמלית שגזרו עליה חכמים משום דזימנין דדחקי רבים ועיילי להתם ומתחזיא כרה"ר ושוויה כרמלית משום דלא ניחא תשמישתא וכולהו הנך אחרניתא משום לתא דהך גזרו רבנן בהו וזו היא עיקר הגזירה וכו'". הרי מפשטות בעה"מ נראה דעיקר גזירה דכרמלית היא משום דאתי לאחלופי ברה"ר, ויאמרו אם מותר לשאת בתוך קרן זוית ולהוציא ממנה לרה"ר או לרה"י, כך ברה"ר עצמו נמי מותר לשאת בתוכה ולהוציא ממנה לרה"י. לפי בעה"מ אפשר שיש ג' סוגי כרמלית.

(א) מקרים של עיקר גזירת כרמלית כגון קרן זוית הסמוכה לרה"ר ושאר מקומות קרובים לרה"ר או בתוך רה"ר (לעומת שאר מקרים שבברייתא הנ"ל).

(ב) מקרים שלא נכללו בתוך עיקר גזירת כרמלית משום שאינם 'דומים ביותר' לרה"ר אבל עדיין יש להם דמיונות כלליות, כגון ים ובקעה דאינם קרובים לרה"ר אבל אין להם מחיצות כמו שאין מחיצות לרה"ר.

(ג) מקרים הנראים שכמעט אינם דומים כלל לרה"ר ורחוקים מאד מעיקר הגזירה, כגון מקום מוקף בד' מחיצות שחסר גובהן קצת. ואף דלפי טעם הגזירה, אינו מסתבר כ"כ לכלל מקום כזה בתוך כרמלית, מ"מ נידון ככרמלית משום לא פלוג (או משום החשש רחוקה דאתי לאחלופי מקום מוקף מחיצות עם רה"ר כיון דאין גובה המחיצות י' טפחים).

והנה אולי אפשר להבין דשיטת הבעה"מ היא לא רק דכרמלית היא גזירה משום רה"ר, אלא אף גזירה דאתי לאחלופי ברה"י כגון במקום מוקף מחיצות שאינן י' טפחים (והנקודה העיקרית היא דעיקר הגזירה היא או משום רה"ר או משום רה"י, אבל עדיין יש מקומות כמו ים ובקעה שאינם 'דומים ביותר' לא לרה"י ולא לרה"ר), וכך הבין בדבריו בס' מקור הלכה (סי' כב) מאת הרה"ג ר' בנימין זילבר שליט"א (מחבר שו"ת אז נדברו). אלא דפשטות דברי בעה"מ משמע דהגזירה רק משום רה"ר, דלא הזכיר רה"י, ולא נזכר בתוך הברייתא מקום קרוב לרה"י, וכן כתב בס' אהל מועד (הו"ד בקובץ שי' קמאי לסוגיא ו.1) "וכרמלית חכמים גזרו בו משום שבות רה"ר ואין מטלטלין בכרמלית אלא בד' אמות ואין מטלטלין מרה"ר

לכרמלית", הרי לא הזכיר רה"י כלל. ולפי דברי המאור ואהל מועד מובן היטב למה יש איסור טלטול ד' אמות בתוך כרמלית, דכיון דעיקר הגזירה הוא משום רה"ר, וברה"ר יש חיוב בהעברת ד' אמות, אף בכרמלית גזרו איסור טלטול. אלא דלפי דברי הבעה"מ, ק"ק למה גזרו איסור הוצאה מכרמלית לרה"ר ולהיפך, הרי אם הגזירה היא דאיתי לאחלופי כרמלית ברה"ר, עדיין מותר להעביר חפץ ממקום א' ברה"ר למקום אחר ברה"ר (בתוך ד' אמות), ולמה לא גזרו רק דאסור להוציא מכרמלית לרה"י, כמו דאסור להוציא מרה"ר להר"י.

גזירה משום רה"ר ומשום רה"י

ז"ל הפ"י קדמון ממצרים (פי" על הרמב"ם, נדפס בסוף רמב"ם מהדורת פרנקל) להל' שבת יד:ד, "אבל חכמים עשו סייג לתורה להרחיק מן האיסור ואמרו שאם חסר גובה רה"י מעשרה אפשר שיהיה רחב הרבה ויתחלף ברה"י ואם נתיר לו להוציא ממנו לרה"ר יבוא להוציא מרה"י לרה"ר שאין חסרון הגובה ניכר לכל ... כך זה המקום אינו לא רה"י ולא רה"ר, וכן רה"י שלא הוקף לדירה הרי היא כרמלית וכן רה"י שאין לה ד' מחיצות אסרו לטלטל בה ככרמלית וכן רה"ר שחסר אחד מתנאיה הרי היא ככרמלית כגון מקום שאין הרבים דורסין בו תמיד כמו ים ובקעה ורה"ר שיש עליו תקרה או שיש ברחבו פחות מט"ז אמה זה נקרא כרמלית מפני שהוא מתחלף ברה"ר. כללו של דבר כל מקום שלא נמצא בו משפט רה"י ולא רה"ר נקרא כרמלית."

ויש לדייק בדבריו דכתב על מקום מוקף ד' מחיצות חסר גובהן קצת מי' טפחים דאיתי לאחלופי ברה"י וכתב דמקום זה נקרא כרמלית וכו', ואח"כ כתב 'וכן' מקום יותר מבית סאתים דלא הוקף לדירה (דהיינו קרפף שהוא רה"י דאו') ומקום מוקף פחות מד' מחיצות (דלפי רוב ראשונים הוא רה"י דאו' אם יש ג' מחיצות) הם ג"כ כרמלית, 'וכן' רה"ר מקורה ואין רחב ט"ז אמות וכו' "כל זה נקרא כרמלית משום דדומין לרה"ר". ומדלא כלל גם קרפף ומקום חסר ד' מחיצות בתוך החשש של אתי לאחלופי ברה"י אלא דכתב "וכן" בב' אלו ובמקומות דומין לרה"ר, משמע די שב' סוגי כרמלית – מקומות הדומין לרה"י, כמו חסר גובה י' טפחים

במחיצות, והדומין לרה"ר, דהיינו כל המקומות הנזכרים אחר זה, ובינם הקרפף ומקום חסר ד' מחיצות דדינם רה"י דאו'.¹ משמע דלעומת בעה"מ שהבין שיעקר גזירת כרמלית משום רה"ר, הפי' קדמון הבין דעיקר הגזירה היא גם משום מקומות דאתי לאחלופי ברה"י וגם משום מקומות אחרים דאתי לאחלופי ברה"ר. ולמעשה כל המקומות שנקראים כרמלית יש להם איסור הוצאה לרה"י ולרה"ר ואיסור טלטול ד' אמות בתוכם, אלא דכמה מהם הם יותר דומים לרה"ר, ואחרים יותר דומים לרה"י (ואיסור ד' אמות הוא משום לא פלוג, אבל איסור הוצאה משם לרה"ר מובן היטב).

גזירה כללית דנראה כמו רשות מיוחדת ונבדלת לעצמו

לפי הבנה זו, לא גזרו על כרמלית משום שדומה לרה"י או רה"ר אלא כל כרמלית בדרך כלל נראה כרשות חשוב בפני עצמו (אע"ג שהוא מקום פטור דאו') ומטעם זה גזרו שמא יתחלפו ברשות אחרות (רה"י או רה"ר). ואפשר דהראשונים שלא כתבו כבעה"מ ופי' קדמון ולא הגדירו כרמלית ביחס לרה"י או רה"ר סוברין כהבנה זאת. וכן אפשר לדייק מדברי הרשב"א (עבודת הקודש בית נתיבות שער ג אות נז) דכתב "חכמים עשו סייג לתורה ואסרו את הכרמלית עם הרשויות להכניס ולהוציא", דלשון "עם הרשויות" קצת משמע שהוא נראה כרשות לעצמו ולכן גזרו מדרבנן.² וכן אפשר לפרש בענין קרוב לזה, דכרמלית היא גזירה משום ד'דומה' באופן כללי לרה"ר וגם לרה"י, דאין לו מחיצות גבוהות י' טפחים כמו רה"י, ואין לו הילוך רבים כמו רה"ר, ולכן גזרו משום דדומה קצת

¹ ונראה דקרפף הוא דומה לרה"ר כי הוא מקום רחב שלא הוקף לדירה ומקום חסר ד' מחיצות הוא דומה לרה"ר כי נפרץ לרשות אחרת.

² אבל אפשר לדחות ג"כ דכוונתו הוא רק דכמו שאסור להוציא מרה"י ורה"ר, כך אסור להוציא מכרמלית, אבל אין כוונתו בכלל על גדר כרמלית לענין של רשות.

לשניהם, ושמה יבואו לאחלופי. ולפ"ז אין הגזירה משום ד'דומה ביותר' לרשויות דאו', אלא דדמי קצת.

וכן נראה שי' רש"י שפי' (ו. ד"ה אין לא כרה"י וד"ה ולא כרה"ר) "אין לא כרה"י משום דמיא לרשות הרבים, דאין להם מחיצות. ולא כרשות הרבים דאין דומין לדגלי מדבר, דלאו להילוכא דרבים עבידי." וכ"נ מרש"י (ג: ד"ה ידו) שפי' "כרמלית לשון יערו וכרמלו, שאינו לא הילוך תמיד לרבים, ולא תשמיש רשות היחיד." הרי דגם כאן כתב רש"י דכרמלית אינו 'דומה ביותר' לאחד מהם (ומסתבר דאסרו אותו משום דדומה באופן כללי לרשות אחרת). ואם הגזירה הוא כללית, אפשר לפרש דהאיסור טלטול ד' אמות בתוכו הוא משום הצד של דומה רה"ר (או באופן כללי בכל המקרים של כמרלית, או באופן פרטי במקרים שהם באמת דומים לרה"ר). וכן נראה שהבין רש"י דכתב (ו. ד"ה אין נושאין) לענין איסור טלטול ד' אמות בכרמלית "משום דדומה לרה"ר", אע"ג דלא פי' כמו הבעה"מ דעיקר הגזירה הוא משום רה"ר. וכ"ה באורחות חיים, נמוקי יוסף, ור"י מלוניל (הו"ד בקובץ שי' קמאי) דמפורש בפירושם דד' אמות הוא משום דדומה לרה"ר, אע"פ דלא כתבו דעיקר הגזירה הוא משום דדומה לרה"ר.

שיטת הרמב"ם

יש לעיין בדברי הרמב"ם איך הוא הבין טעם וגדר הגזירה. הנה כתב הרמב"ם (יד: ד) "איזו היא כרמלית תל שיש בו ארבעה על ארבעה או יתר על כן וגבהו משלשה ועד עשרה, שהכרמלית אינה תופשת אלא עד עשרה ואינה רחבה פחות מארבעה על ארבעה, וכן חריץ שיש בו ארבעה על ארבעה או יתר על כן ועמוק משלשה עד עשרה, וכן מקום שהוקף בארבע מחיצות גובהן משלשה ועד עשרה וביניהן ארבעה על ארבעה או יתר על כן, וכן קרן זוית הסמוכה לרה"ר והוא המקום שמוקף שלש מחיצות והרוח הרביעית רה"ר כגון מבוי שאין לו לחי או קורה ברוח רביעית וכן הימים והבקעה בין בימות החמה בין בימות הגשמים כל אלו כרמלית הן." ואח"כ כתב הרמב"ם (הל' ו) "רה"ר שהיתה עליה תקרה או שאין ברחבה ט"ז אמה הרי היא ככרמלית, אצטבא שבין העמודים

העומדים ברה"ר הרי היא ככרמלית, וצדי רה"ר ככרמלית, אבל בין העומדים הואיל ורבים דורסין ביניהן הרי הן רה"ר.

ומשמע שיש לרמב"ם ב' גדרי כרמלית – בהל' ו' כלל המקרים שהן דומין לרה"ר, ובהל' ד' לא כ"כ ברור מה הגדר. הג' מקומות הראשונים בהל' ד' דומים למקרים שהגדיר הרמב"ם כרה"י בהל' א': "ואי זו רה"י תל שגבוה עשרה טפחים ורחב ארבעה טפחים על ארבעה טפחים או יתר על כן, וכן חריץ שהוא עמוק עשרה ורחב ארבעה על ארבעה או יתר על כן, וכן מקום שהוא מוקף ארבע מחיצות גובהן עשרה וביניהן ארבעה על ארבעה או יתר על כן אפילו יש בו כמה מילין אם הוקף לדירה כגון מדינה המוקפת חומה שדלתותיה ננעלות בלילה ומבואות שיש להן שלשה כתלים ולחי ברוח רביעית, וכן חצר ודיר וסוהר שהוקפו לדירה כולן רה"י גמורה הן."

הרי דתל מג' עד י', חריץ מג' עד י', ומקום בלי ד' מחיצות שלימות הם קרובים לרה"י. וקרן זוית הסמוכה לרה"ר, ים, ובקעה מקורם בהברייתא בשבת ו'. ואינם דומים לא לרה"י ולא לרה"ר אלא מקומות ניכרות לעצמן. [ואף דקרן זוית הסמוכה לרה"ר המוקפת ג' מחיצות הוא מקום פטור מדאו' לפי פשוטות שי' הרמב"ם, אפשר להבין דהוא מקום לעצמו, דומה לרה"ר בזה שנפרצה לרשות אחר, וגם דומה לרה"י בזה שמוקפת מחיצות.] וא"כ יש באמת ג' סוגי כרמלית – דומה לרה"ר, דומה לרה"י, ומקום נפרד לעצמו. או אפשר לפרש הרמב"ם באופן אחר דכל המקומות הנזכרים בהל' ד' הם דומים לרה"י, וים בקעה וקרן זוית היי' טעמא דדומין לרה"י דוקא משום דנראים כמקומות ניכרים לעצמם, לעומת רה"ר דנגדר רק על ידי הלוח רבים, אבל המקום בעצמו לא נגדר כמקום חשוב בפני עצמו. [עי' תוס' ז. ד"ה אבל בין עמודים דבין העמודין אפי' פחות מרחב ט"ז אמה נחשב כרה"ר, ואפילו אם רה"ר צריך ד' על ד' טפחים כמו שסוברים כמה מהראשונים, זה רק כדי שיכול ליקרא רשות, אבל עצם הגבול של רה"ר הוא מוגדר כפי מקום הלוח רבים.]

והנה כתב הרמב"ם (יד:יא) "אבל רה"ר והכרמלית אין מטלטלין בהן אלא בארבע אמות, ואם העביר או הושיט או זרק חוץ לארבע אמות ברה"ר חייב ובכרמלית פטור, שאיסור הכרמלית מדבריהם מפני שהיא

דומה לרה"ר שמא תתחלף ברה"ר". ואח"כ כתב (הל' יג) "כשם שאסור לטלטל בכל הכרמלית כך אסור להוציא ממנה לרה"י או לרשות הרבים או להכניס לכרמלית מרה"י או מרה"ר, ואם הוציא או הכניס פטור", וכאן לא הזכיר טעם או סברא לאסור הוצאה משום דדומה לרה"ר. ואולי אפשר להגיד בדברי הרמב"ם דטעם של איסור טלטול ד' אמות בכרמלית דדומה לרה"ר הוא קשור בפרט למקומות הקרובים לרה"ר הנזכרים בהל' ו' (כמו בעה"מ או פי' קדמון). והאיסור הוצאה לרה"י ורה"ר אולי הוא משום הסברא של הראשונים שהבאנו באות ג' למעלה, מקום מיוחד ונפרד לעצמו. א"כ אולי הוא קשור להל' ד' או רק למקומות האחרונים או אפי' לכל המקומות בהל' ד' (תלוי על ב' אפשרויות של פשט בהל' ד' שהבאנו למעלה). ולפי"ז שי' הרמב"ם היא קרובה לפי' קדמון או צירוף של פי' קדמון ושאר הראשונים באות ג'.

ב. נפק"מ

לא ברור אם נפק"מ הכרחיות לשאלה זאת, אבל אפשר לעי' בכמה דיני כרמלית ולנטות לצד א' ע"פ השי' בטעם גזירת כרמלית.

מקום פטור בכרמלית

רש"י (ז. ד"ה דעד י') סובר דיש מק"פ בכרמלית, דכתב "ואי דלית ביה ארבעה ולמטה מעשרה מי הוי כרמלית, הא קאמר אין כרמלית פחותה מארבעה, ואי בדקאי בכרמלית, וכיון דלית ביה ארבעה הוי שם הכרמלית עליו אם כן מצינו חומר בכרמלית מרשות הרבים, דאילו ברשות הרבים כי האי גוונא מקום פטור הוא, ובטל ומותר לרשות הרבים ולרשות היחיד, ואנן אמרינן בשמעתין דהאי תופסת עד עשרה מקולי רשות הרבים הוא." אבל הר"ן (לרי"ף ב: ק"ה כי אתא) הביא בשם "אחרים" דסברו דמקום שאינו רחב ד' על ד' דקאי בכרמלית היא כרמלית, דמצא מין את מינו וניעור, ומקורו בגמ' (עירובין ט.). דמק"פ סמוך לכרמלית דינו ככרמלית, וה"ה כאן במק"פ בתוך הכרמלית. וכן נראה דסובר הרמב"ם (יד:ו) דכתב דבור בכרמלית פחות מד' על ד' הרי הוא כרמלית. [עי' ד

בראב"ד ועי' מ"מ שם הגי' הנכונה ברמב"ם, אבל הראב"ד גרס דבור ד' על ד' כרמלית היא ולכן חלק על הרמב"ם.]

ואם טעם גזירת כרמלית היא משום דדומה לרה"ר, יותר נראה דמק"פ בכרמלית נידון כמק"פ, דהואיל וברה"ר עצמו פחות מד' על ד' הרי הוא מקום פטור, בכרמלית נמי מסתבר דיהיה מ"פ.³ אבל אם נגיד דטעם גזירת כרמלית היא משום דרשות בעצמו הוא ודומה לרה"י או רה"ר לכאור' הטעם של כרמלית לא שייך למח' של מק"פ בכרמלית. ואפשר דמח' הראשונים ע"ז הוא יותר מבוסס על היחס של כרמלית למק"פ, ולפי הרמב"ם הסברא של בור בכרמלית היא דמצא מין את מינו, דכרמלית היא מק"פ דאו' ולכן מצטרף עם מק"פ להחמיר על המק"פ (פי' זה לא מצאתי מפורש בפי' הראשונים אבל כן נראה הפשט של מצא מין את מינו כאן) וזה בכלל לא שייך לשי' הרמב"ם בטעם גזירת כרמלית – רשות לעצמו עם מקרים שדומים לרה"ר.⁴

חורי כרמלית

במשנה (עירובין פז.) אמת מים שהיא עוברת בחצר אין ממלאין הימנה בשבת אלא א"כ עשה לה מחיצה גבוהה י' טפחים בכניסה וביציאה. ובגמ' מבואר דזהו באמת המים שיש לו שיעור כרמלית והקשה הגמ' ו

³ אבל רש"י בעצמו לא סבר כן, דהוא סבר כצד הב' דכרמלית אינו "דומה ביותר" לרה"י או לרה"ר, ולכן לפי רש"י הדין של מק"פ בכרמלית שנידון כמק"פ אינו קשור לטעם של גזירת כרמלית.

⁴ ואפשר דהמח' היא אם כרמלית "מבליע" את מה שברשותו, ובפרט מק"פ שדומה לו כמו רה"י דכל מה שבתוכו הוא רה"י, או דאין אויר מבליע דברים אחרים, ומק"פ שם נשאר כמק"פ כרה"ר שלא מבליע כרמלית או מק"פ בתוכו. ועי' בדרכי משה וברמ"א (שמו:ג), ובמ"ב ס"ק עט, פה, ובישועת יעקב (שמה:ה) בענין הלכה למעשה בענין זה.

דאפי' אם אין שיעור כרמלית "ותיהוי כי חורי כרמלית". וכתב רש"י דההו"א היא דחורי כרמלית כמו חורי רה"ר דמצטרף לרשות [ועי' בפירקן (ח:)] דזה רק לשיטת אב"י דחורי רה"ר כמו רה"ר, אבל לרבא דפסקינן כמותו (עי' שו"ע שמה: יג) חורי רה"ר אינם כרה"ר ומ"מ בפשט כאן זהו שי' רש"י בהו"א]. ותי' דאין חורין לכרמלית והתי' הב' בגמ' הוא די' חורין לכרמלית אבל רק בחור שקרוב לכרמלית עצמו, אבל הכא הכרמלית היא המים שמחוץ לרשות וחורי הכרמלית היינו המים שבתוך הרשות ואינם כ"כ קרובים זה לזה. אבל יש לפרש הגמ' בענין אחר דההו"א היא דחורי כרמלית ככרמלית כמו חורי רה"ר אינם נדונים כרה"ר. ועי' ברא"ש (ח: ח) דהלכה כתי' הראשון ותי' הב' לא חולק ע"ז אלא בא לומר דאפשר די' חורין בכרמלית בכמה מקרים.

והנה אם כרמלית היא גזירה משום רה"ר, אולי יותר מסתבר פרש"י דההו"א היא דדין חורי כרמלית היא כמו חורי רה"ר (ואע"ג דרש"י בעמצו לא סובר דטעם כרמלית היא משום ד"דומה ביותר" לרה"ר, עדיין שי' הסוברין כן יכולין לפרש את הגמ' כאן כמו רש"י) ובמסקנא אמרי' דעדיין אמת הוא דחורי כרמלית צריך להיות כמו חורי רה"ר, רק דמשום דכרמלית היא רשות דרבנן הקילו יותר. או אפשר לפרש דאפי' אם בהו"א חורי כרמלית כחורי רה"ר (ומצטרף לרשות), עדיין מסקנת הסוגיא היא דמדמין חורי כרמלית לחורי רה"ר, ואין חורין לכרמלית, כמו דאין חורין לרה"ר, וגם לפי פי' זה למסקנא מדמין חורי כרמלית לחורי רה"ר משום דטעם כרמלית היא גזרה משום רה"ר. אבל אם גזירת כרמלית היא משום דדומה כמה מיני כרמלית לרה"ר או לרה"ר כפי' קדמון, א"א להכריע אם חורי כרמלית יהיו כרה"ר או כרה"ר, ואולי אין דין של חורי כרמלית תלוי בטעם דין כרמלית, ורק תלוי על השאלה אם הקילו רבנן יותר ברשות דרבנן (ולכן לא נחמיר בחורי כרמלית) או לא הקילו. ואפשר דמשום זה בגמ' עצמה לא נזכר שום קשר בין חורי כרמלית לחורי רה"ר או רה"ר דאינם תלויין זב"ז. ואם כרמלית היא גזירה משום רשות באופן כללי, ג"כ

נוכל לומר דחורי כרמלית לא תלויין אלא על שאלה אחרת אם הקילו לחורין כמו שי' רש"י בפ"ק דשבת ברשות דרבנן.⁵

ג. אין כרמלית בכלים

בגמ' לא נזכר הדין של כלי שהוא ד' על ד' פחות מ' טפחים, ובראשונים נחלקו אי יש לו דין רה"ר, כרמלית או מקום פטור.

שיטה א': בטל לרה"ר

איתא בגמ' (ה.) בתוך התי' של ר' אבא למתני' (דיש הנחה על גבי מקום ד' כשאוחזו בטרסקל), התינח טרסקל ברשות היחיד אלא טרסקל שברשות הרבים רשות היחיד הוא לימא דלא כרבי יוסי ברבי יהודה, דתניא רבי יוסי ברבי יהודה אומר נעץ קנה ברשות הרבים ובראשו טרסקל זרק ונח על גביו חייב, דאי כרבי יוסי ברבי יהודה פשט בעל הבית את ידו לחוץ ונתן לתוך ידו של עני אמאי חייב מרשות היחיד לרשות היחיד קא מפיק, אפילו תימא רבי יוסי ברבי יהודה התם למעלה מעשרה הכא למטה מעשרה, ע"כ.

וכתבו התוס' (ד"ה כאן) "וא"ת נהי דרשות היחיד לא הוי רה"ר נמי לא הוי אלא ככרמלית כמו עמוד גבוה שלשה ורחב ד' ואמאי חייב ויש

⁵ אמנם הבעל המאור (כט. בדפי הרי"ף) כאן פי' בטעם גזירת כרמלית, דההו"א היא דחורי כרמלית נדונין כחורי רה"י, והתי' הוא דכרמלית רשות דרבנן הוא והקלו בחורין דלא הוו כרמלית (בבעה"מ ציטט גם תי' השני אבל נראה דהוא פסק כמו השי' הראשונה). הרי נראה דבעה"מ לכאו' לא פי' את הגמ' ע"פ סברתו בכרמלית, ונראה שהוא חשב שהשאלה כאן אינה תלויה בטעם גזירת כרמלית. ואעפ"כ אפשר לומר לפי שי' הבעה"מ בשבת דמסברא הפשט כאן צריך להיות קרוב יותר לפי' רש"י כאן, אפי' אם הבעה"מ בעצמו חשב ככה.

לומר דאין כרמלית בכלים כמו שפירש רש"י לקמן גבי היתה קופתו מונחת כו'. וכן תי' תוס' רא"ש, רמב"ן (ד"ה הכא למטה), רשב"א (ד"ה הא דאמרין), וריטב"א (ד"ה הכא למטה). וכן נראה דסובר ר' חננאל מדפי' (תוך תי' הגמ' של כאן למעלה מי') דאין חייב על זורק לטרסקל גבוה י' ברה"ר משום דאין רה"ר למעלה מי'. ויש לדייק מדבריו דאי הוה רה"ר למעלה מי', היינו אומרים דכן חייב. וקשה דטרסקל דגבוה יותר מי' צריך להיות רה"י (לכל הפחות לפי ר' יוסי בר' יהודה דאמרי' גוד אחית מחיצתא) ולמה עדיין נחשב לרה"ר. ונראה דלר"ח כל כלי ברה"ר בטל הוא לרה"ר, ואפי' הוי גבוה י' טפחים דצריך להיות רה"י בעצמו, ולכן כתב רק דלמעלה מי' הוא לאו אויר רה"ר, וכן דייק ההערה לפי ר"ח שם. וא"כ אם כלי שהוא רה"י בטל לרה"ר, כ"ש דכלי שצריך להיות כרמלית בטל לרה"ר. ברשב"א ובר"ן כתוב במפורש דכלי בטל לרה"ר, ואף דבתוס', רמב"ן, וריטב"א לא כתוב בפירוש דאין כרמלית בכלים פירושו דבטל הוא לרה"ר, אעפ"כ מוכרח מתוך סוגיא זו (שכלם מפרשים כאן) דצריך להיות דין רה"ר. וזה משום דדין המשנה הוא דהמוציא מרה"י לרה"ר חייב, ואם אומרים דלפי ר' אבא העני אוחו בטרסקל והבעה"ב שם את החפץ לתוכו וזה נחשב להוצאה לרה"ר, ע"כ הטרסקל (דכלי הוא) נחשב לרה"ר.

כתב הרמב"ם (יד:יח), "נעץ קנה ברשות הרבים ובראשו טרסקל וזרק ונח על גביו פטור, שאין רשות הרבים אלא עד עשרה, וכו'". ומדכתב דלמעלה מי' אין דין רה"ר, משמע דאף למטה מי' צריך להיות לטרסקל דין רה"ר, כמו פשטות הסוגיא. וכן כתבו האור שמח, מרכבת המשנה, וחזון יחזקאל (חי' מסכת שבת ה.). דדין טרסקל למטה מי' הוא כרה"ר, ומשום דאין כרמלית בכלים. אמנם במגיד משנה כתב דגם למטה מי' זורק לטרסקל פטור, ולא כתב הרמב"ם למעלה מי' אלא רק דרצה להראות דאויר רה"ר שם הוא מק"פ לעומת אויר רה"י דיש לו דין רה"י. ולפי המ"מ שי' הרמב"ם היא דיש כרמלית בכלים ופטור הזורק לתוכו. ונחזור לשיטה זו לקמן. ויש לסייע קצת לדברי האור שמח, מרכבת המשנה, וחזון יחזקאל מדברי הר"י מיגש (שו"ת סי' כד) שכתב דאין כרמלית בכלים, ובדרך כלל הרמב"ם הולך בשי' הר"י מיגש.

הסוגיא השניה שמביאים הראשונים ראייה ממנה דאין כרמלית בכלים היא הברייתא (ח.) ד"היתה קופתו מונחת ברשות הרבים גבוהה עשרה ורחבה ארבעה אין מטלטלין לא מתוכה לרשות הרבים ולא מרשות הרבים לתוכה פחות מכן מטלטלין. וכתב רש"י (ד"ה פחות) דאע"פ דהקופה צריך להיות כרמלית ואסור לטלטל מתוכה לרה"ר, מ"מ "לא גזור רבנן לבטולי מתורת כלים, הואיל וכלי הוא." הרי דסובר רש"י דאין כרמלית בכלים, אלא דלא ברור מכאן אי סובר דיש לכלי דין רה"ר או דין מק"פ, ועי' לקמן בזה. ואף התוס' הנ"ל הביאו הדיון של קופה כראיה דאין כרמלית בכלים, וכן כתב הריטב"א כאן (ד"ה פחות) דאין כרמלית בכלים, אלא דגם הוא לא הזכיר במפורש אם הדין הוא כמו רה"ר או מק"פ. אמנם בש"י לר"ן כאן הביא ש"י הרא"ה דאין כרמלית בכלים, והש"י לר"ן לעיל (ד"ה ולהאי) לגבי כוורת כתב במפורש דהוא בטל לרשות הרבים, וכ"ה במאירי כאן דיש לו דין רה"ר.⁶ וכן כתבו התוס' (קנה. ד"ה למטה) בסוגיא של תלאו בכלכלה לגבי עירוב תחומין דכשהערוב בתוך י' טפחים כשר לפי הגמ' שם, ולא היא הכלכלה כרמלית (דאם כן היתה הכלכלה כרמלית הרי לא חל הערוב לפי שאסור להביאו אצלו בשבת אם שובת ברה"ר) לפי שאין כרמלית בכלים. ואע"פ שלא כתב שם דהכלכלה יש לה דין רה"ר, מ"מ מהסוגיא משמע דצריך הערוב להיות באותו רשות של האיש, וכאן אם היה הערוב במק"פ, אע"פ שזה ג"כ מותר להוציא משם לרה"ר, מ"מ הוה להו לפרש דבריהם. להלכה, דעה זו שכלי ברה"ר בטל הוא לרה"ר מובא במג"א (שמה: ד ורסו: ז בסוף) ובמ"ב (שמה: טז).

ויש לעיין מהו הסברא לדעה זו. כתב רש"י (ח.) "לא גזור רבנן לבטולי מתורת כלים הואיל וכלי הוא." ואף הרמב"ן (ה.) וחי' הר"ן (ה.) הביאו דבריו. ונראה דאם ש"י רש"י היא באמת דכלי בטל הוא לרה"ר, הפשט כאן הוא דכלי אין לו מקום קביעות ולכן אינו חולק רשות לעצמו,

⁶אלא דעי' במאירי (ה.) ד"ה נעץ קנה דמשמע דסובר דיש כרמלית בכלים וא"כ יש סתירה בדבריו, ועי' גם במאירי קנה. ד"ה יתבאר.

וא"כ לא רצו רבנן לבטל את "תורת כלים" הזה כדי להפך אותו לכרמלית, ואם אין לו קביעות ותמיד הוא משנה מקומו, מסתבר דיהיה לו דין הרשות שנמצא בתוכו דהיינו רה"ר. ועי' לקמן בענין המח' בשי' רש"י.

כתב הריטב"א (ה.) "... י"ל שלא גזרו חכמים דין כרמלית בכלים ולא בשום דבר העומד לינטל מיד, ולמעוטי לבינה דלקמן (ז:) דעל גבה פטור אבל אסור דהא אינה כלי וקביעא טפי." ומכאן נמי משמע דהואיל ותמיד עוקרים את הכלי ממקומו, לא גזרו רבנן רשות כרמלית עליו, וכ"כ הריטב"א (ג:) בהסבר לבעית אביי "ידו מהו שתעשה ככרמלית," דמעיקר הדין כל דבר שאפשר לעקרו בכל זמן אין לו דין כרמלית, והספק הוא רק אם נחשב היד ככרמלית בגדרי קנס. וכן הכתב הרשב"א (ה.) דאין כלי חולק רשות לעצמו ובטל לגבי הרשות. ובשי' לר"ן (ח.) כתב בשם הרא"ה דכלי לא בטל למיהוי כרמלית דטעמא דכרמלית משום דלא דרסינן ליה רבים וכלי כיון דלא קבוע ועשוי לינטל משם לא הוי כרמלית. בפשטות הראשונים הנ"ל סוברים דא"א לכלי להיות כרמלית משום דכלי אינו קבוע, ולא חולק רשות לעצמו. ולפירושם הכלי גם לא הוי מק"פ או משום דהם סוברים דגם מק"פ צריך לחלוק רשות לעצמו, או משום דאינו מבטל דריסת רבים. וכן נראה מדו"ק מהשי' לר"ן כצד השני, אלא מהראשונים אחרים לא ברור טעמם, וע"ע לקמן.

ואפשר דלפי שי' הבעה"מ בכרמלית דנראה כרה"ר, כלי כרה"ר לא צריך גזירת כרמלית דבטל הוא לרה"ר, משום דכבר נחשב כרה"ר. ולפי הפי' קדמון ג"כ אפשר להסביר דאינו דומה כלל לרה"י (ולא צריך לגזור), וכבר יש לו דין רה"ר, ולכן כלי אין לו דין כרמלית. ואם שי' הרמב"ם דאין כרמלית בכלים, אין לו דין כרמלית משום דכבר יש לו דין רה"ר, וג"כ אינו דומה למקרים של כרמלית בפ"ד ה"ד משום דאינו דומה לרה"י ואינו רשות ניכר ונפרד בפני עצמו אלא הוא רק חפץ שמביאים אותו ממקום למקום. ולפי הראשונים האחרים בטעם כרמלית דסוברים דהוא רשות בפני עצמו, אפשר להסביר למה אין כרמלית בכלים משום דאינו דומה כלל לרשויות אחרות דהם מקומות קבועים בפני עצמן, ולא אתי לאחלופי בהם.

ולפי שי' זו שכלי בטל הוא לרה"ר, יש לחקור אם במקרים מסוימים באמת יש לכלי דין כרמלית. ואי' בגמ' (יא:) דגת הוא כרמלית

(אב"י הביא ראיה מזה דדין המשנה (יא.) דלא יצא החייט במחטו בע"ש שייך ג"כ בכרמלית ולא רק ברה"ר משום דהברייתא כתבה "וכן בגת" ואתי לאיתויי כרמלית דגם יש בכרמלית את הגזירה הזאת), וק"ק דגת הוא כלי ואין כרמלית בכלים. וכתבו התוס' שם (ד"ה אלא לאו) ובתוס' הרא"ש "ואע"ג דאין כרמלית בכלים האי גת כיון דמחובר לקרקע לא שמיה כלי. " וכ"כ בחי' הר"ן שם דגת מחובר לקרקע הוא ואין לו תורת כלי. ובשי' לר"ן שם כתב "וא"ת והא אמרי' לעיל דאין דין כרמלית בכלים ותי' בתוס' דמיירי בגת גדול וכובדו קובעו, ואכתי קשיא ליה דמ"מ תורת כלי עליו. ונכון דמיירי בגת של אבנים רחב ד' דדין כרמלית עליו.⁷ וקשה מ"ש תי' ראשון שלו מתי' השני. ונראה דבתי' הא' הבין השי' לר"ן דחפץ כבד הוא נקבע לרשות רק משום כובדו, ואפי' הוא כלי, ולפי תי' הב' אם הגת הוא של אבנים נקרא מחובר לקרקע (אולי משום דאבנים יותר נקבעים בקרקע), וכך הבין המגיה על הריטב"א מוסד הרב קוק (ה. הע' 11) בשי' לר"ן. ולפ"ז, יש ב' שי' שונות על אימת נקבע כלי לרשות – או משום כובדו (אפי' הוא כלי) או משום מחובר לקרקע.⁸

⁷ עי' עירובין עז: מקור של "כובדו קובעו".

⁸ עי' תוס' (קב. ד"ה והוציא) דמחלקים בין מוציא בפיו למעלה מי' דחייב ובין בוכיאר במשכן (עי' צו:): דהוי מק"פ ופטור משום דיש להם קביעות טפי מפיו, ומדמים פיו לטרסקל ברה"ר דחייב. ועי' במהרש"א שם דפי' דבריהם דטרסקל בטל ברה"ר אע"פ שצריך להיות כרמלית, כמו פיו במק"פ דבטל ברה"ר, משא"כ בוכיאר דקבוע טפי במק"פ. ואולי יש לדייק לפי דבריו דאם יש חפץ דקבוע יותר ברה"ר מטרסקל, אולי כן יש כרמלית בכלים וא"כ סותר דברי התוס' (יא:): דצריך מחובר לקרקע כדי להיות כח בכלי. אלא דיש לדחות דאין כוונת המהרש"א או התוס' דאפשר לקבוע כלי ברה"ר, אלא מדמים דמיון כללי בין פיו לטרסקל לעומת בוכיאר וכל אחד שייך לדינים שלו, כלומר דבדיני אין כרמלית בכלים, לא היינו אומרים דבוכיאר דקבוע במק"פ נקרא קבוע כדי להיות כרמלית, אלא דלפי דיני רשות, דהיינו כשמחובר לקרקע, יהיה מקום קביעות ברה"ר כדי להיות כרמלית, ולא דמי קביעות במק"פ לקביעות כרמלית ברה"ר.

ונראה דנחלקו גם אחרים בשאלה זאת. דעי' רש"י (ח.) דמקשה בסוגיא דכוורת למה הפטור לזורק כוורת לרה"ר הוא רק כשגבוה י' טפחים והוא ד' על ד' והרי הוא רה"י, ופטור הזורקו משום דלא היו זורקין רשויות במשכן, הרי למטה מי' עדיין הוא כרמלית וצריך להיות פטור, ותי' רש"י דלא אמרו חז"ל כרמלית להקל אלא להחמיר. וקשה למה לא תי' רש"י דאין כרמלית בכלים, וכך הקשה המהרש"א על רש"י. ובאמת כן ס"ל למאירי ור"י מיגש. ותי' התוצאות חיים (סי' טו) וכ"ה בספר משנת השבת, דרש"י אזיל לפי פי' הר"ן דגת הוא כבוד וקובע רשות לעצמו, וה"ה כאן דכוורת כבוד הוא וקובע רשות לעצמו. ומכאן משמע דקביעת רשות מחמת כובד הוא דין בפנ"ע ולא רק תלוי על מחובר לקרקע (דכוורת אינו מחובר לקרקע), ולכן אע"ג דהכוורת הוא כלי, עדיין יש לו דין כרמלית.

אבל צריך להבין למה חלקו עליו ראשונים אחרים כמו המאירי והר"י מיגש. ואפשר לפרש דהם סברו כשיטת התוס' דכדי להיות כלי לכרמלית, צריך להיות מחובר לקרקע והכוורת אינו מחובר לקרקע, ולכן הסברא של אין כרמלית בכלים עדיין שייך. והיוצא לפ"ז דנחלקו הראשונים ואחרונים כאן אי כלי נחשב ככרמלית רק אם מחובר לקרקע או אפי' אם הוא רק כבוד. להלכה, המג"א (שמה:ד) כתב דיש כרמלית בכלים כשמחובר לקרקע, והוסיף (רסו:ג) דאפשר דאפי' עגלה הוא קבוע ונחשב ככרמלית, ולפ"ז אפי' כלים כבדים אפשר דנחשבים ככרמלית. והמ"ב (שמה:טז) רק פסק דכלי הוא כרמלית היכא דמחובר לקרקע.

ויש לעיין ביסוד המח', ויש לפרשו בכמה דרכים.

א. עי' בתוס' (לה. ד"ה ואפי') דדנו על כלי גדול אם מפסיד את תורת כלי ועי' בריטב"א ובשאר ראשונים ואחרונים שם. ואפשר דהשאלה שם שייך גם כאן, דהמח' כאן היא על איזה שעה מפסיד תורת כלי אם

כובדו קבעו לרשות (כמש"כ הריטב"א ז. ד"ה לבינה),⁹ או דצריך להיות מחובר לקרקע כדי להפסיד תורת כלי.¹⁰

ב. שני השי' סוברין דכדי להיות כרמלית צריך לבטל דריסת רבים, והמח' היא אי כדי לבטל דריסת רבים מצד ההלכה צריך רק חפץ שבמציאות עושה כן, ואפי' אם אפשר להוציא אותו מרה"ר, או דצריך חפץ דמחובר לקרקע דהיינו צריך חפץ דקבוע הוא ברה"ר לגמרי.

ג. המח' היא אי כדי להיות כלי לכרמלית צריך לבטל דריסת רבים או גם לחלוק רשות לעצמו כדי להיות כלי לכרמלית. דהסובר כובדו קובעו חשבה דכדי לבטל דריסת רבים צריך רק חפץ דבדרך כלל נקבע ברה"ר, והשי' דמצריך מחובר לקרקע סברה דכדי להיות כרמלית צריך ג"כ לחלק רשות לעמצו, ולזה צריך ממש מחובר לקרקע.

ד. ואפשר דרוב ראשונים סוברין דצריך כלי לחלק רשות לעצמו כדי ליחשב כרמלית (והיינו דרק השי' לר"ן הזכיר דריסת רבים, והראשונים האחרים חולקים עליו דצריך לחלוק רשות), והמח' היא אי סגי בהא דכובדו קובעו או צריך מחובר לקרקע כדי לחלוק רשות.

שיטה ב': אין כרמלית בכלים, ודינו כמקום פטור

בראשונים שי' זו רק נזכרת במפורש בהגהות אשרי (סי' טו)

⁹ ויש לציין דזה רק לשי' הריטב"א שם דהפסיד תורת כלי, אבל לפי השי' לר"ן בתי' הא' שלו בדף יא, עדיין יש לכלי כבוד תורת כלי אפי' כשכובדו קובעו, ואפי' אם הוא כבר נחשב לכרמלית.

¹⁰ אבל צ"ע אם באמת השעורים שם בדף לה הם מכוונין לשי' כאן, ואפשר דישי' ב' דינין, א' על שעור תורת כלי בהל' טומאה ובהל' מוקצה, ואחד על רשויות דשבת ואין למדין זמ"ז.

בסוגיא דקופה דכתב ד'פחות מכן מטלטלין' הוא משום דקופה פחות מי' הוא מק"פ אפי' ד' על ד'.¹¹ אמנם בשיטת רש"י לא ברור אי סובר ככה, דכתב "ואם תאמר פחות מעשרה ורחבה ארבעה כרמלית היא לא גזור רבנן לבטולי מתורת כלים הואיל וכלי הוא." וכמו שנזכר לעיל, חלקן הראשונים על כוונתו.

הגהות אשרי טען "דכן פי' רש"י" כדבריו, אבל בתוס' (ה.). רמב"ן, ור"ן הביאו דברי רש"י בתוך הסוגיא דטרסקל דמוכח מהגמ' דכלי בטל הוא לרה"ר. והרבה אחרונים הבינו ברש"י כמו ההג"א, ובכללם המרומי שדה, רש"ש, ועבודת עבודה (פי' על עבודת הקודש להרשב"א, עמ' 106). וצריך להבין איך פי' ההג"א סוגיא דטרסקל דנראה ברור דכלי בטל הוא לרה"ר ולא הוי מק"פ. ועי' ברש"ש (ח.), קהילת יעקב (סי' ז) ובחזון יחזקאל (חי' לשבת כאן ובתוספ' יא:ז) דפי' דשאני טרסקל שם משום דבידו דעני הוא, וחפץ בידו דאדם ברה"ר כן הוא בטל לרה"ר. אבל כלי דעומד על הקרקע ומונע דריסת רבים שם מק"פ הוא. ועי' ברמב"ן (ה.). שדחה פשט זה משום דא"כ טרסקל גבוהה י' טפחים ביד האדם א"א להיות רה"י, ומפורש בגמ' דכן הוא רה"י ("כאן למעלה מי'") ולכן סבר הרמב"ן דא"א להיות ככה. אבל בפשט הב' של הרמב"ן בגמ' שם דהטרסקל הוא פחות מג' טפחים מהקרקע ולכן בטל הוא לרה"ר יכול לתרץ הסוגיא לפי ההג"א, ובדף ח. כשאנו פחות מג' עדיין הוא מק"פ. ולפי ההג"א אפשר דגת או שאר כלי כבד הוא כרמלית או משום דכוברו קובעו או משום דמחובר לקרקע הוא.

ולגבי הסבר המח' בין ההג"א ושאר ראשונים אם כלי מק"פ הוא (לכל הפחות פחות מג' מן הקרקע או שלא בידי אדם) או בטל לרה"ר, אפשר לפרש בהרבה דרכים, ונציין ג' כאן.

¹¹ ועי' באבן העזר כאן, ובשער הציון (שמה:טו) הביא דבריו אבל פסק כנגדו.

א. מק"פ הוא צריך לבטל דריסת רבים לכ"ע, אבל נחלקו אם המונע צריך להיות קבוע באופן תמידי או אפי' מונע ארעי ג"כ יועיל (במשך הזמן שנמצא שם). דהג"א סבר דאפי' כלי דאינו קבוע במקומו ברה"ר כן מבטל דריסת רבים לזמן מה, ונחשב למק"פ משום כך, ושאר ראשונים סוברים דכדי להיות מק"פ צריך לבטל דריסת רבים תמיד אבל כלי דמשנה מקומו בכל זמן בטל לרה"ר.

ב. נחלקו אם המק"פ צריך לחלוק רשות לעצמו או רק לבטל דריסת רבים, והג"א סובר דלבטל דריסת רבים אפי' באופן ארעי סגי להיות מק"פ, ושאר ראשונים סוברים דצריך לחלוק רשות לעצמו, וזה אי אפשר בדרך כלל בכלי דלא נשאר במקום א'.

ג. מק"פ צריך לחלוק רשות לעצמו ברה"ר לכ"ע, והג"א סובר דאפי' כלי דאינו קבוע חולק רשות לעצמו כשנמצא שם,¹² ושאר ראשונים סוברים דכלי דאינו קבוע אינו חולק רשות לעצמו ובטל לרה"ר.

שיטה ג': יש כרמלית בכלים

השי' הזאת אינו מפורש בראשונים, אבל יש לדייק כן מכמה מהם, כדלהלן. ואפילו בגמ' עצמה אולי יש לדייק ככה, הואיל ולא נזכר כלום במפורש על הענין של אין כרמלית בכלים, ואם דינו היה דבטל לרה"ר, היה לגמ' להזכיר שדין כלי הוא שונה מדין כרמלית אחר. ונראה דהראב"ד סבר כן, דיש כרמלית בכלים, דהראב"ד (יד:יח) חולק על הרמב"ם (דסבר דטרסקל גבוה מי' הוא מק"פ) ולפי הבנתו הרמב"ם סובר דאין כרמלית בכלים. וז"ל הראב"ד, "ואפי' עד עשרה בזה פטור דרשות היחיד לא הוי דלא אמרינן גוד אחית מחיצתא דהויא לה מחיצה שהגדיים

¹² כמו כוורת ברה"ר, עיי' בסוגיא ובראשונים שם. וצ"ע לפי הדרכים דכלי דלא קבוע במקומו א"א לחלוק רשות לעצמו למה שונה כוורת דרה"י מזה.

בוקעין בה ורשות הרבים נמי לא הוי אלא כרמלית הוי דאין ראוי לכתף עליו. ולפ"ז נראה דסבר הראב"ד דיש כרמלית בכלים.

ונראה דהראב"ד אזיל לשיטתו, דעי' ברשב"א (ה. ד"ה ידו) ובר"ן (ברפי א: הרי"ף ד"ה ומקשה) דהביאו קושית הראב"ד דחיוב הנחה ברה"ר במקום ד' על ד' לא מצינן ליה, דפחות מג' הוא כדין רה"ר עצמה,¹³ בין ג' לט' טפחים הוא כרמלית, וגבוה י' הוא מק"פ. ותי' דיש חיוב הנחה ד' על ד' ברה"ר כשהניחו על בעלי חיים או כשהניחו על עמוד ט' ורבים מכתפין עליו דהוי רה"ר,¹⁴ ועי' בבאור הגר"א (שמה: י) שהביא זה למעשה. וקשה למה לא תי' הראב"ד דהנחה ע"ג כלי ברה"ר צריך מקום ד'. ונראה דהראב"ד אזיל לשיטתו דיש כרמלית בכלים, ולכן לא חשיב כרה"ר.

אבל עדיין צריך עיון קצת, דראשונים אחרים כמו הרשב"א והר"ן דכן סברו דכלי בטל לרה"ר היה להם להזכיר מקרה זה לחיוב הנחה במקום ד', ורק מצאתי אוקימתא זה של הנחה בכלי לחייב במקום ד' ברע"א (דרוש וחידוש סוף מס' שבת).

ויש ראשונים אחרים שהניחו שיש כרמלית בכלים, דעי' בתוס' (קנה). הנ"ל דתי' בתי' ראשון דהכלכלה שם כן הוא כרמלית והערוב חל משום דשם אזיל לשי' רבי דלא גזרו שבות (כרמלית) בין השמשות, אבל משמע מזה דיש כרמלית בכלים. ועי' ברמב"ן (ה). הנ"ל בתי' הב' שלו

¹³ זהו שי' הראב"ד ע"פ כמה סוגיות כמו עמוד ט' (ח). דהגמ' אומרת דפחות מג' כרה"ר, וגם ר' חלקיה (צז). סבר כן. אבל יש גם שי' דסברה דצריך הנחה כל שהו (רבא בדף צז) ועי' בתוס' (פ. ד"ה והא), תוס' (ק., ד"ה אחזתו), רמב"ן (צז). ד"ה הא דתניא) וברשב"א (צז. ד"ה ופליג) מה שכתבו על זה. ולפי ר' האי גאון (עי' ברשב"א (שם) יש גם שי' בגמ' דסברה דצריך הנחה על מקום ד'.

¹⁴ עי' דף ח. אבל באמת יש מח' ראשונים בזה אם צריך ד' על ד' שם.

דהסוגיא דטרסקל הוא רק בפחות מג' טפחים, אבל גבוה מזה הטרסקל הוא כרמלית, ואף משום דיש כרמלית בכלים.

וצריך להבין איך יפרשו הראשונים האלו את סוגית הגמ' בדף ה. דמשמע דבטל לרה"ר. ואולי יפרשו כמו שפי' רש"ש (ח.) בתוך שי' הג"א דטרסקל בידו בטל לרה"ר כמו יד, אבל כלי שלא בידו חשוב הוא ככרמלית, או כמו הרמב"ן עצמו דהסוגיא היא בפחות מג', אבל אם הכלי גבוה מזו נידון ככרמלית. אבל בסוגיא דף ח. קשה לפי' הראב"ד למה מותר לטלטל מהקופה לתוך רה"ר לכתחילה אם הקופה היא כרמלית. ועי' בש"י לר"ן שם דפי' "פחות מכן" בברייתא דקאי על פחות מד' על ד', אבל פחות מ' טפחים ויש לו ד' על ד' הוא עדיין כרמלית, ואפשר דהראב"ד יפרש כמותו. אלא דצ"ע על פי' זו מן הסוגיא שם דנראה דא"א ד"פחות מכן" קאי על מק"פ משום דקושית הגמ' שם על רבא דסבר דגומא לא נחשב לרה"ר הוא ד"וכן בגומא" בברייתא קאי אסיפא, דפחות מכן מטלטלין, והיינו דהיא רה"ר ולכן מותר לטלטל בתוך ד' אמות וקשיא לרבא דסבר דלאו רה"ר היא. ועי' בספר משנת השבת שם דהציע דהקופה הנזכרת בברייתא היא גבוה ט' טפחים ורבים מכתפין עליה, אבל חוץ ממקרה זו קופה כן היא כרמלית,¹⁵ אבל פשוט הברייתא דפחות מכן משמע דקאי על כל גובה פחות מ', ולא רק גבוה ט'. וצ"ע.

ובמח' בין הראב"ד ושאר ראשונים החולקים עליו אפשר לפרש דהראב"ד סובר דכלי אע"ג דעומד לשנות מקומו עדיין חולק רשות לעצמו הוא במקום שעומד, כמו דאמרינן ברה"י (כוורת). ולפי האחרונים דסברי דאפי' בכרמלית רק צריכים ביטול דריסת רבים ולא לחלוק רשות לעצמו (עי' תוצ"ח סי' טז) הראב"ד יגיד דכלי כן מבטל דריסת רבים, ושאר ראשונים יטענו דכלי אינו קובע רשות לעצמו א"נ דלא מבטל דריסת רבים

¹⁵ ועי' בהערות לחי' הר"ן (ה.) דכך הציע הקהילת יעקב להרה"ג ר' בנימין זילבר שליט"א אבל הר' זילבר דחה אותו כאוקימתא יותר מדי דחוקה.

בקבע וא"א להיות כרמלית. וא"כ המח' היא בגדר כרמלית אי אפי' כלי העומד לשנות מקומו חשיב כרמלית (וכמו שכתבנו דקשור לזה הענין של כרמלית אי צריך לחלוק רשות או רק לבטל דריסה).

וע"פ החקירה שהתחלנו בה בטעם גזירת כרמלית, אם נניח דלפי הראב"ד, מדאו' הכלי הוא מקום פטור כמו כל כרמלית (ולא דבטל לרה"ר דאו' וחז"ל גזרו ע"ז גזירת כרמלית) אפשר לפרש ככה. אם סובר הראב"ד כמו הבעל המאור, פי' קדמון, והרמב"ם, כיון דהכלי הוא ברה"ר גזרינן עליו דין כרמלית משום דקרוב לרה"ר הוא, ואם נתיר להוציא מכלי בכרמלית לרה"ר, אתו למיטעי אינשי ויבאו ג"כ להוציא מרה"י לרה"ר. ולפי שאר הראשונים דכרמלית היא גזירה כללית משום דכרמלית היא רשות נפרדת בפני עצמו, יותר קשה לפרש כמו הראב"ד דיש כרמלית בכלים, דכלי אינו דומה לרשות אחרת כמו רה"ר או רה"י הואיל ועשוי לעקר ממקומו ולא נידון ככרמלית. אבל עדיין יש ליישב דלכל הפחות לזמן ארעי דהכלי עומד במקום א' יבאו אינשי לראות בהכלי כמקום מיוחד ונפרד בפני עצמו, ושייך למגזר משום רשויות אחרות. ואפשר ג"כ דהראב"ד יגיד כאן לא פלוג, דאע"פ דמסברא אין טעם שהכלי כרמלית, מן הדין כל מה דפחות מי' וד' על ד' הוא ממילא כרמלית. וכך אפשר לפרש גם לפי ראשונים אחרים כאן, דלא משגיחים בסברא, אלא כל מקום שיש לו את הגדרים של כרמלית היא כרמלית לדינא.

שיטת התוספתא והירושלמי

יש להביא ראיה לשי' ראשונה דכלי בטל הוא לרה"ר מהתוספתא (יא:ז, י:י בכי"ל) דכתוב "קופה ברשות הרבים גבוהה עשרה טפחים וכן גומה אין מטלטלין מתוכן לרשות הרבים ולא מרשות הרבים לתוכן אבל יורד לתוכן ואוכל פחות מכאן תוך ד' אמות פטור חוץ לד' אמות חייב." ובפשטות הדיון הוא רק אם חייב על העברת ד' אמות ברה"ר, משום דהקופה נחשבת רה"ר. וא"א לטען כאן כמו שטען השי' לר"ן דפחות מכאן משמע פחות מד' על ד', דלא נזכר כאן כלום על ד' על ד', וע"כ פחות מכן משמעותו דאם הוא פחות מי', נחשב כרה"ר, ולכן אם הונח חוץ

מד' אמות חייב. וכן פי' החזון יחזקאל והתוספתא כפשוטה שם ששי' התוספתא היא כמו רוב הראשונים דכלי בטל ברה"ר.

אמנם יש ליישב את התוספתא אפי' לפי ההג"א והראב"ד. דלפי הג"א אולי סובר התוספתא דפחות מד' אמות מותר לכתחילה כמו שאר מק"פ להוציא לרה"ר, אלא איידי דתנא חייב חוץ מד' אמות תנא נמי פטור בתוך ד' אמות. וכשהוציא חוץ לד' אמות אע"פ שהעקירה היתה במק"פ ולא ברה"ר אפ"ה חייב דסבר כמו המאירי (סוכה מג.) והאפיקי ים וכמה אחרים דלהעברת ד' אמות ברה"ר לא צריך עקירה ברה"ר וה"ה אם הקופה היא כרמלית לפי הראב"ד.¹⁶

ועיין בהערות לחי' הר"ן (ה.) דתי' דהתוספתא סברה שקופה היא רה"ר רק לגבי חפץ שכבר הוציאו מבפנים ועכשיו נמצא מעל לקופה דכאן הוא בטל לרה"ר, אבל בתוך קופה כן נחשב למק"פ, או לכרמלית. אלא דצ"ע אם פשטות התוספתא כך היא. ועי' בירושלמי (י:ב) על המשנה דהמוציא קופה לרה"ר חייב, וז"ל הירושלמי, "חזקיה אמר בקופה של קישואים ושל דילועין היא מתניתין שמקצת האוכל מבפנים ומקצתו מבחוץ אבל בקופה שהיא מליאה פירות כיון שהוציא ממנה כגרוגרת חייב אמרין מילתיה דרבי יוחנן פליגא דאמר רבי חייא בשם רבי יוחנן סרוד שמקצתו מבפנים ומקצתו מבחוץ נטל מיכן ונתן לכאן פטור אם עקרו עד שיעקור כולו כאחת אמר רבי מנא קומי רבי יוסה תיפתר בפרוץ אמר ליה והא תנינן קופה אית לך מימר קופה פרוצה מיי כדון אין לך מיטלטל ברשות הרבים ונעשה כרמלית אלא אדם בלבד"

ופשטות המסקנא היא בודאי דאין כרמלית בכלים ובטל לרה"ר, וזה ג"כ כמו פשטות התוספתא וכך הבין התוספתא כפשוטה בתוך דברי הירושלמי, אלא דעי' במפרשים על הירוש' שם דאולי זה לא כ"כ ברור,

¹⁶ אבל עי' בספר משנת השבת (עמ' רלט) דהציע בתוך דברי רע"א שם דעקירה במק"פ אינו מצטרף לחיוב ד' אמות ברה"ר.

כדלהלן. בפני משה הבין דקושיית ר' מנא היא דלמה יתחייב על הוצאת הקופה, והרי הקופה היא כרמלית, ולא מחייבין על הוצאת רשות. ופי' התי' הוא דפתוח הקופה בצד א' ולכן לא נחשבת לרשות בפני עצמה, הואיל ולא כלי שלם היא. ואח"כ מקשים דפשט המשנה הוא דהקופה היא שלמה, ולזה סיים דקופה לא היא כרמלית משום דאין כלי ברה"ר נחשב לכרמלית. אבל עי' בקרבן העדה דפי' באופן אחר דהקושיא היא לפי חזקיה דסובר אגד כלי לאו שמיה אגד למה חייב במשנה רק כשהוציא את כל הקופה. והתי' הוא דהמשנה מיירי בכלי פתוח מצד א' ולא הוי כלי אמיתי, ודוחים דפשט המשנה הוא דאפי' בכלי שלם חייב. ואח"כ שואלים מהי המסקנא לפי חזקיה דלמה חייב במשנה.

והתי' הוא דקופה כלי ולא כרמלית היא ולכן לא הוי רשות לעצמו ומשום כך סובר חזקיה אגד כלי לאו שמיה אגד וחייב אף על כרי א' בתוך הקופה. ונראה דכונתו הוא דכיון דכלי א"א להיות כרמלית, צריך להיות בטל לרשות, ואם הכלי בטל, לכן חייב אף על הוצאת כלי א', משום דאגד כלי לא שמיה אגד. ולפי הקרבן העדה, המסקנא של אין כרמלית בכלים היא רק לפי חזקיה, ודין זה קשור לשי' של אגד כלי לאו שמיה אגד. אבל לפי ר' יוחנן דסבר אגד כלי שמיה אגד, אולי הדין הוא דיש כרמלית בכלים, והסברא היא להפך מחזקיה, דטעמא דאגד כלי שמיה אגד הוא רק משום דרשות לעצמו הוא אבל אי לא"ה לא. [אמנם לא מפורש הסבר זה לר' יוחנן בתוך דברי הקה"ע, ואפשר שיפרש את ר' יוחנן באופן אחר, אבל מסתבר דר' יוחנן יחלק על חזקיה בדברים שפי' הקה"ע בתוך דברי חזקיה, דהיינו אין כרמלית בכלים.] הקשר הזה בין ב' ענינים אלו לא מצינן בבבלי, אבל בירושלמי לפי קה"ע כן נראה להסביר.

וצריך להסביר איך יפרש הראב"ד את הירושלמי. ואפשר דהראב"ד יטעון בפשטות דהבבלי חולק על הירושלמי וסבר דיש כרמלית בכלים. [ואולי עצם העובדא דבירוש' מפורש דסובר אין כרמלית בכלים הוא קצת ראייה דהבבלי דלא מזכיר כלום במפורש על דין של כלים לא ס"ל אין כרמלית בכלים. אולי מפני דבר זה יש קצת טעם למה הראב"ד סובר יש כרמלית בכלים נגד פשטות הסוגיות בדף ה ובדף ח.] ואפשר ג"כ דיגיד הראב"ד דלפי הירוש' (לפי פי' קה"ע) יש כרמלית בכלים הוא קשור

לאגד כלי, ופסקינן דאגד כלי שמיה אגד, (עי' רמב"ם יב:יא) ולכן סבר דיש כרמלית בכלים. או דיפרש ר' יוחנן באופן אחר כמו שנזכר למעלה. אבל עדיין יש להסביר לפי הפני משה דפי' דמסקנת הירוש' היא לכ"ע דאין כרמלית בכלים, ויותר מזה דכל החיוב במשנה של המוציא קופה הוא משום דהכלי אינו נחשב כרשות, אבל אם הכלי נחשב כרשות פטור המוציא משום דלא חייב מוציא הרשות. וצ"ל דהראב"ד יפרש במשנה או דהקופה במשנה אינה מקום ד' על ד' וא"א להיות כרמלית, או דהראב"ד סובר דהוצאת רשות ג"כ חייב.

ועי' ברש"י (ח.) בסוגיא דכוורת דסבר דפטור הזורק רשות דבמשכן לא היו זורקין רשויות. ועי' בתו"י שהקשה שכן הוציאו הארון, מזבח, וכו' דכולם היו רה"י. ועי' במאירי דכתב דשמע מכמה גאוני ספרד דהפטור בכוורת דרה"י הוא רק לזורק, אבל לא להמעביר. ועי' בתוצ"ח (סי' טו), רש"ש שם, חת"ס, ובספר משנת השבת שם שג"כ חלקו ככה. אבל במג"א הנזכר למעלה (רסו:ז) משמע דעל העברת עגלה דרה"י כן פטור ע"פ סוגיא דכוורת, ופי' התוספת שבת דבריו דהטעם הוא דאין חייב על העברת רשות. אלא דעי' במקור חיים לשו"ע ובמחצה"ש שם שהקשו דיש חלוק בין זורק רשות למעביר רשות, ובמחצה"ש פי' כוונת המג"א באופן אחר. וברור מכאן דיש מח' על העברת רשות, ואפשר דהראב"ד סובר דחייב על זה, ואפי' אם הקופה הוא כרמלית עדיין חייב על הוצאתו.¹⁷

¹⁷ועי' בתוס' שם דפי' דפטור על זריקת כוורת רה"י משום דנחשב כמו הזורק מרה"י לרה"י ורה"י באמצע דפטור, ולפי זה קשה להראב"ד דבכרמלית שהוא כלי, הזורקו צריך להיות פטור כמו הזורק כרמלית לכרמלית דרך רה"י, ולמה שם חייב על כוורת דאינה רה"י. ואולי הראב"ד צריך לפרש שם כמו שי' רש"י.